

Doc. dr Saša Mijalković

Kriminalističko-policijska akademija u Beogradu

udk: 343.1:342.7

Primljeno 01.04.2008.

Dr Dragan Manojlović

Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije

PRIBAVLJANJE LISTINGA TELEFONSKOG PRETPLATNIČKOG BROJA GRAĐANINA – KONTROVERZE U RADU NACIONALNIH SISTEMA BEZBEDNOSTI

Potreba da se izvede ovo istraživanje javila se nakon nejasnoća oko toga ko je ovlašćen da izda nalog i da li je uopšte potreban nalog za pribavljanje izveštaja odlazno-dolaznih poziva sa telefonskog pretplatničkog broja građanina (u žargonu – „metering“), i u koje svrhe – u preventivne ili isključivo u represivne. U radu su izložena neka znanja o teorijskim i praktičnim aspektima, te o pravnom i bezbednosno-kriminalističkom pogledu na problem „meteringa“ u svetu i kod nas. Polazna premisa u izradi rada bila je da je meru pribavljanja listinga odlazno-dolaznih poziva pretplatničkog telefonskog broja građanina, fiksne, mobilne i svake druge komunikacije neophodno konkretno i nedvosmisleno propisati posebnom odredbom krivičnog procesnog zakonodavstva. Ovo stoga što su mogućnosti zloupotreba i raznolikost tumačenja odredbi za koje se smatra da podrazumevaju i primenu mere meteringa velike, iako se u njima to izričito ne navodi.

Ključne reči: pribavljanje izveštaja (listinga) odlazno-dolaznih poziva za telefonski pretplatnički broj građanina – „metering“, zakonitost, vladavina prava, ljudska prava, nacionalni sistem bezbednosti.

UVOD

Primarni zadatak demokratskih i pravnih država prilikom uređenja krivičnog postupka je da uspostave jasno vidljive i pravno uređene odnose između očigledno suprotstavljenih težnji aktivnih i pasivnih

aktera formalne socijalne kontrole zločina. Misli se, pre svega, na oprečne interese državnih organa otkrivanja, krivičnog gonjenja, suđenja i izvršenja krivičnih sankcija, s jedne, i na zaštitu ljudskih prava izvršilaca krivičnih dela i žrtava kriminala, s druge strane.¹

I pored toga što su međunarodni standardi i nacionalni propisi većine zemalja u pogledu zaštite i ograničavanja ljudskih sloboda² i prava nedvosmisleni, očigledna je i suprotstavljenost napora države i njenih organa za efikasnošću i efektivnošću krivičnopravne funkcije, i nastojanja da se onemoguće „prekomerna i neosnovana“ ograničenja ljudskih prava i sloboda osumnjičenih (okrivljenih) lica u krivičnom postupku i građana koji po bilo kom osnovu mogu biti „obuhvaćeni delatnošću državnih organa“. Ovo tim pre što priroda savremenih bezbednosnih izazova i pretnji (multikauzalnost, složenost, interaktivnost s drugim bezbednosnim problemima, sve veća destruktivnost, latentnost, internacionalnost, organizovanost itd.) nužno zahteva zadiranje u slobode i prava građana prilikom njihovog sprečavanja i suzbijanja. Time se nužno i grubo krše osnovna ljudska prava čija je neprikosnovenost zagarantovana gotovo svim nacionalnim ustavima, Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima, Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima i mnogim drugim aktima.

Težnja da se izgradi delotvornije kriminalističko istraživanje i sudsko procesuiranje proizilazi iz nastojanja da se kazni svaki izvršilac

1 Ključ uspešne strategije sprečavanja i suzbijanja kriminala, uz istovremenu zaštitu i uvažavanje osnovnih ljudskih prava, u „bogatoj je i raznolikoj legislativi sa jasnim pravnim normama za sve učesnike krivičnog postupka“. Vidi više u – Sheley, L. I.: Post-Soviet organized crime, problem and resposnse, *European Journal on Criminal Policy and Research*, Amsterdam–New York, 1995, pp. 3–4.

2 „Tajna sredstva i metodi koji su neophodni procesni i policijsko-taktički instrument za suzbijanje kriminala su „dinamit u demokratiji“. „Dinamit“ ima velike prednosti i stvara pozitivne efekte, ali se mora koristiti krajnje oprezno, i samo u granicama zakonskih normi. Neki od ovih sredstava i metoda su: tajna opservacija lica, prikupljanje i tehničko registrovanje podataka raznim tehničkim uređajima, elektronski nadzor telekomunikacija, infiltracija u kriminalnu sredinu, *producta sceleris* (simulovani otkup predmeta krivičnih dela), metering, odnosno prikupljanje podataka putem analitičkog tumačenja i istraživanja listinga odlazno/dolaznih poziva sa određenog telefonskog-pretplatničkog broja i mnoge druge koje se primenjuju s ciljem razotkrivanja i dokazivanja kriminalne delatnosti.“ Marx, G.: Law and Social Change, 1992, p. 11, navedeno prema – Jumbert, C.: National and international aspects of undercover policing, *The Police Journal*, 4/1995, p. 314.

krivičnog dela, odnosno da mu se onemogući da izbegne krivični progon. To je, svakako, u interesu zaštite osnovnih vrednosti pojedinca, društva, države i međunarodne zajednice. Međutim, to često zahteva i zadiranje u slobode i prava osumnjičenih, pre svega u prava na nepovredivost stana, ličnog i porodičnog života, slobode kretanja, tajnosti prepiske, pošiljke i *drugih oblika komunikacije*, tajnosti ličnih podataka i drugo.

Ovom prilikom pažnju ćemo posvetiti samo meri kojom se kontroliše-nadzire korišćenje telefona i drugih oblika komunikacije među građanima. Ovu meru mnogi smatraju „revolucijom u otkrivanju i rasvetljavanju krivičnih dela i krivičnom progonu, s obzirom na tehničke mogućnosti i na obim njene primene“.³

Mera prikupljanja podataka putem kriminalističko-analitičkog tumačenja i istraživanja listinga odlazno-dolaznih poziva sa određenog telefonskog-pretplatničkog broja u velikom broju zemalja u svetu poznatija je kao „metering“ (*eng. metering, meter check printer – evidentiranje telefonskih brojeva sa kojih se poziva i brojeva koji se pozivaju, vreme pozivanja i trajanja poziva, ali ne i evidentiranje sadržaja razgovora*). Reč je o radnji koja se u svetu najčešće primenjuje na osnovu konkretnih, jasnih i nedvosmislenih zakonskih ovlašćenja, od strane državnih organa (suda, tužilaštva i/ili službi bezbednosti), s ciljem sprečavanja i/ili suzbijanja najopasnijih oblika kriminala.

Mogućnosti zloupotrebe ljudskih prava prilikom primene ove mere su velike. Stoga mnogi teoretičari i praktičari normativno uređenje i praktičnu primenu ove mere smatraju „lakmus testom“ zakonitosti, pravnosti i demokratije u društvu i državi.

U daljem istraživanju nastojaćemo da prikazemo kraći osvrt na *legalne mogućnosti*, odnosno *zloupotrebe* prilikom pribavljanja, obrade, disimenacije, upotrebe i korišćenja relevantnih izveštaja nadležnih telekomunikacionih organizacija (tzv. *listinga telefona*).

UPOREDNI PRIKAZ PRAVNOG OSNOVA I PRAKTIČNE PRIMENE MERE PRIBAVLJANJA LISTINGA TELEFONA

Telekomunikacioni sistemi doživljavaju nagli razvoj s početka druge polovine dvadesetog veka. Naša zemlja u pogledu razvoja fiksne i

3 Vidi – Weigard, T.: The criminal justice systems facing the challenge of organized crime – General report, *68 Revue internationale de droit penal*, 1997, p. 4.

mobilne telefonije ni malo ne zaostaje za ekonomski i tehnološki razvijenim zemljama. Po svojoj prirodi, fiksna (*zemaljska*) i mobilna (*cellphone*) telefonija su idealna sredstva za planiranje, pripremu, realizaciju i eksploataciju nastalih okolnosti izvršenog krivičnog dela, jer pružaju osećaj anonimnosti i štite korisnike od otkrivanja. Nacionalni sistemi bezbednosti su, poučeni praksom kriminalnog miljea, uočili potrebu da kontrolišu „telekomunikaciju“ između zločinaca. To je, svakako, moralo da se podrži izvesnom zakonskom normativom.

S obzirom na to da se time zadire u ljudska prava građana, opravdanost primene takve mere crpi se iz stava da je to manje zlo od zla kojim teški zločini prete vrednostima građana i države, prema načelu *minus malum permittitur ut evitetur maius* (*manje zlo od zla kojim se preti*).⁴ Iako se pravni osnov i uslovi za njenu primenu precizno propisuju, mogućnosti zloupotrebe ove mere su velike.⁵

Članom 2 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i slobodama propisano je da „svako može da bude podvrgnut samo onim ograničenjima koja su određena zakonom, a zabranjuje se državama da samovoljno ograničavaju ljudska prava. Javna vlast neće se mešati u ostvarivanje ovih prava, osim u skladu sa zakonom ...“.⁶ Znači „Non sub homine, sed sub lege“ – pojedinci (građani) su podložni jedino zakonima, ne i drugim ljudima.

Članom 8 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda naglašava se da „svako ima pravo na poštovanje svog privatnog, ličnog i porodičnog života, stana i dopisivanja“.⁷ U slučaju *Klass* i drugi protiv Savezne Republike Nemačke iz 1978. godine, Evropski sud za ljudska prava stao je na stanovište, da „iako se članom 8 Konvencije

4 Romac, A.: *Rječnik latinskih pravnih izraza*, Informator, Zagreb, 1992, str. 354.

5 „Time nije otvoren put za kršenje osnovnih ljudskih prava i sloboda; naprotiv, on je još uži.“ Ovo je izjavio čuveni tvorac još čuvenijeg *RIKO* Zakona u SAD, gospodin Blakley Robert, doktor i profesor prava. Jedan drugi autor je povodom donošenja navedenog zakona izjavio: „Bojim se da smo stvorili čudovište i da ćemo zbog toga zažaliti.“ Abadinsky, H.: *Organized crime*, Chicago, 1997, p. 450.

6 Vidi više: Matulović, M.: *Ljudska prava – uvod u teoriju ljudskih prava*, Zagreb, 1996, str. 36.

7 Svaka država potpisnica Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda obavezala se da će njen ustav i zakoni biti u skladu sa međunarodnim pravom. Ovom konvencijom su predviđeni izvesni mehanizmi nadzora nad zaštitom ljudskih prava i sloboda i ustanovljena su tela koja će to obavljati: Komisija za ljudska prava, Evropski sud za ljudska prava i Odbor ministara Saveta Evrope.

izričito ne pominju telefonski razgovori i listinzi pretplatničkih brojeva, Sud smatra, kao što je učinila i Komisija Evropske unije za ljudska prava, da su takvi razgovori i komunikacija obuhvaćeni pojmovima „privatni život“ i „dopisivanje“, koji se njome štite“. ⁸

To je i osnovni razlog preovlađujućeg stanovišta evropskih država „da suzbijanje kriminala mora da bude beskompromisno, ali da se uvek moraju koristiti legitimna sredstva i poštovati odredbe zakona, demokratije i ljudskih prava, ne gubeći iz vida činjenicu da je reč o zaštiti onih vrednosti čije je očuvanje osnovni razlog suprotstavljanja kriminalu“. ⁹ U suprotnom, pa makar je reč i o „enormno opasnom“ organizovanom kriminalu, odgovor savremenih nacionalnih sistema bezbednosti mogao bi se uporediti sa odgovorom države u nekim davnim vremenima, povodom izvršenja tzv. *crimina atrocissima*, u skladu sa načelom *propter criminis enormitatem jura transgredi liceat*. ¹⁰

Pojašnjavajući navedene odredbe Evropske konvencije, poruka o politici suzbijanja kriminala koju je Odbor ministara poslao svim članicama Saveta Evrope je nedvosmislena: 1) svaki odgovor na kriminal mora da poštuje osnovna načela demokratskih država, a vlada i zakoni moraju da garantuju i poštuju nepovredivost ljudskih prava i 2) koliko god bili štetni efekti kriminala po društvo, sve mere i sredstva koje se preduzimaju s ciljem njegovog suzbijanja, a ne uzimaju u obzir vrednosti demokratije, ljudskih prava i vladavine zakona, nedopustivi su. ¹¹ Stoga je neophodno da

8 Gubitak svesti o pravednosti i o granicama između zakonitog i nezakonitog ponašanja opasna je jer se ne uočava razlika između prava građanina i zakonom propisanog postupanja. Santino, U.: *Law Enforcement in Italy and Europe against mafia and organized crime*, Yokohama, 1996. Navedeno prema – Edelbacher, M.: *Organisierte kriminallität in Europe*, Wien, 1998, p. 21.

9 Action Plan to Combat Organized Crime, *Official Journal of the European Communities*, No. C 251/1, Chapter I – 1997.

10 Ovim načelom se opravdavalo kršenje pravila uobičajene pravne procedure u vezi sa utvrđivanjem postojanja krivičnog dela i njegovog izvršioca, ako je reč o „enormnoj težini zločina“. „Enormna težina zločina“ je institut koji se upotrebljavao da označi izvršenje krivičnih dela tzv. *crimina atrocissima*, u skladu sa načelom *propter criminis enormitatem jura transgredi liceat*, kada se ne poštuju minimalni standardi o zaštiti ljudskih prava. U Engleskoj – odredbama *serious crime* (teški zločin) smatra se kriminalni akt koji je učinjen uz upotrebu sile, s ciljem sticanja znatne finansijske dobiti, ili uz učešće većeg broja lica radi ostvarivanja zajedničkog cilja. Više u Bayer, V.: *Kazneno procesno pravo – odabrana poglavlja*, II knjiga, Povjesni razvoj, Zagreb, 1996, str. 86.

11 Misli se na Preporuku broj (96) 8 Saveta Evrope – Odbora ministara država

se u ostvarivanju funkcije krivičnog zakonodavstva pronađe „srednji put“ kojim će se uspostaviti „razumna ravnoteža“ između cilja za efikasnim i efektivnim suzbijanjem svih oblika kriminalnih delatnosti i zaštite ljudskih prava i sloboda.¹²

Nesporno je da se „suprotstavljanjem svim oblicima kriminala, pa i organizovanom, nipošto ne smeju dovoditi u pitanje načela zakonitosti i utvrđivanja krivice, kao i da se *pretpostavka nevinosti* mora smatrati neizostavnim konstituensom vladavine prava.¹³ S tim u vezi, prisutno je i shvatanje po kojem građani za svoju bezbednost plaćaju „porez“ državi, čime i omogućuju rad njenih organa; međutim, nedopustiva je restrikcija ljudskih prava kao svojevrsni „porez“ državi na zaštitu građana od kriminala.“¹⁴ To znači da se uvođenjem posebnih metoda i sredstava za efikasnije suzbijanje kriminala državnim organima omogućava da

članica Saveta Evrope. *Europe in a time of change, crime policy and criminal law*, Strazbourg, 1999, p. 7–13.

12 Opširnije, u – Kurtović, A.; Novoselec, P.; Tomašević, G.; Glušić, S.: XVI međunarodni kongres za kazneno pravo, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo*, broj 2/1999, Zagreb, 1999, str. 1 044–1 045, i Bavcon, Lj.: Kaznenopravna zaštita čoveka, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo*, broj 2/1997, Zagreb, 1997, str. 397. U radu se neće raspravljati o „Wiretappingu“, što podrazumeva presretanje telefonske (žične ili bežične) veze, postavljanjem uređaja neposredno na te sisteme, ili neposrednom presretanju govorne komunikacije ili presretanju komunikacije (elektonske i druge) kao transfera ne-glasovnih poruka.

13 Vrhovni sud SAD je 1967. godine utvrdio kršenje četvrtog amandmana od strane agenata Federalnog istražnog biroa (*FBI*), jer su bez sudskog naloga prikupljali podatke o komunikacijama građana sa telefonske govornice. Tada je u zapadnoj pravnoj literaturi koncipiran princip koji se izričito protivi prisluškivanju i pribavljanju listinga komunikacija građanina bez prethodno izdatog naloga suda; u slučaju „*Halford protiv Ujedinjenog kraljevstva*“ iz 1997. godine, Evropski sud stao je na stanovište da se članom 8 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava pojedinci od pribavljanja listinga štite ne samo u komunikaciji javnom mrežom, već i u komunikaciji koja se obavlja u poslovnim prostorijama. Presuda Evropskog suda za ljudska prava u slučaju „*Halford protiv UK*“, 73/96/092/884 od 1997; u poznatom slučaju „*Malone*“ dokazana je saradnja državnih organa gonjenja i pošte u dostavljanju podataka koji su pribavljeni meteringom jer je to, navodno, policiji bilo potrebno za razjašnjavanje teških krivičnih dela o čemu nije mogla da dobije podatke iz drugih izvora i na drugi način. Presudom Evropskog suda za ljudska prava, osuđeno je zadiranje u pravo na privatnost građana i konstatovano je da je to u suprotnosti sa odredbama Konvencije. Jacobs F. G.; White, R. C. A.: *The European Convention on Human Rights*, second Edition, Oxford, 1996. p. 208.

14 Vidi više: Blakesley, C.: *The criminal Justice systems facing the challenge of organized crime*, RIDIO/IRPL, New York, 1996, p. 34.

pojedine mere preduzimaju pre početka krivičnog postupka. Po pravilu, te su mere izvan znanja onih lica prema kojima se preduzimaju. Upravo zbog toga, neophodno je da državni organi u potpunosti poštuju princip zakonitosti, odnosno *da preduzimaju samo one mere koje su izričito predviđene zakonskim odredbama*; ukoliko su druge blaže mere kojima bi se mogao ostvariti cilj prema načelu supsidijarnosti iscrpljene i za koje je prethodno pribavljena naredba nadležnog organa zakonom ovlašćenog (suda ili tužilaštva) prema načelu sudskog nadzora.

Postoje shvatanja po kojima se nadzor (slušanje) razgovora, snimanje razgovora ili pribavljanje listinga, bez obzira na pristanak osobe, može koristiti ne samo s ciljem pribavljanja dokaza za krivični progon, nego i s ciljem rasvetljavanja strukture kriminala i njegovih težih oblika, pri čemu se moraju uvažavati sledeća načela: „metering“ se može u istrazi koristiti samo kao *ultima ratio*; svi koji sprovode „metering“ moraju i sami biti podvrgnuti nadzoru u pogledu zakonitosti primene mere; odgovornost za primenu „meteringa“ snose lica koja su ovlašćena za primenu nadzora; zloupotreba „meteringa“ i ovlašćenja u vezi sa tim mora biti lako utvrdiva, a izvršilac se mora strogo kažnjavati, jer se neograničeni i neselektivni „metering“ bez naredbe nadležnog organa smatra protivzakonitim i protivustavnim činom, i nedopustiv je „metering“ telefonskih razgovora građana za neučinjene zločine.¹⁵

MOGUĆNOSTI I OSNOV PRIMENE „METERINGA“ I OVLAŠĆENJA ZA IZDAVANJE NALOGA ZA PRIBAVLJANJE LISTINGA ODLAZNO-DOLAZNIH POZIVA PRETPLATNIČKOG BROJA					
DRŽAVA	PRAVNI OSNOV METERINGA	KO IZDAJE NALOG ZA PRIBAVLJANJE LISTINGA	PROAKTIVNO-PRE IZVRŠENOG KRIVIČNOG DELA	REPRESIVNO-NAKON IZVRŠENOG KRIVIČNOG DELA	ZAKONSKI RAZLOG
REPUBLIKA ITALIJA	Codice No. 410, 1991; Codice di Procedure Penale, 1988; Code Antimafia No. 203., 1001.	Nadležni sud na predlog javnog tužioca, izuzetno (do 24) sata. Može je odobriti i lice koje ovlasti ministar unutrašnjih poslova, uz naknadnu potvrdu suda	Pribavljanje dolazno–izlaznih telefonskih poziva sa nadziranog priključka-pribavljanje listinga i utvrđivanje vlasnika broja	Pribavljanje dolazno–izlaznih telefonskih poziva sa nadziranog priključka-pribavljanje listinga i utvrđivanje vlasnika broja	Sprečavanje mafijaškog kriminalnog delovanja Notifikacija nadziranog lica nije obavezna

15 Vidi više: Carr, J. G.: *The law of electronic surveillance*, Volum I, St. Paul, 1988. p. 14.

<p>SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE</p>	<p>Omnibus Crime Control and Safe Streets Act, 1968; Public Law Act, 1986; Low on Privacy of Electronic communications i Odluke Vrhovnog suda SAD</p>	<p>Nadležni sud na predlog javnog tužioca. Izuzetno, može je odobriti direktor FBI ili vođa istražnog tima FBI koji je ovlašten od Ministra pravde</p>	<p>Pribavljanje dolazno–izlaznih telefonskih poziva sa nadziranog priključka-pribavljanje listinga i utvrđivanje broja</p>	<p>Pribavljanje dolazno–izlaznih telefonskih poziva sa nadziranog priključka-pribavljanje listinga i utvrđivanje broja</p>	<p>Postojanje dovoljne sumnje da je izvršeno zakonom propisano krivično delo</p> <p>Notifikacija nadziranog lica nije obavezna</p>
<p>VELIKA BRITANJA</p>	<p>The interception of Communications Act 1985; Security service Act 1989.</p>	<p>Ministar unutrašnjih poslova uz saglasnost premijera</p>	<p>Pribavljanje dolazno–izlaznih telefonskih poziva sa nadziranog priključka-pribavljanje listinga i utvrđivanje vlasnika broja</p>	<p>Pribavljanje dolazno–izlaznih telefonskih poziva sa nadziranog priključka-pribavljanje listinga i utvrđivanje vlasnika broja</p>	<p>Postojanje dobrih razloga za sumnju da je izvršeno teško krivično delo <i>-serious crime.</i></p> <p>Notifikacija nadziranog lica nije obavezna</p>
<p>REPUBLIKA AUSTRIJA</p>	<p>Das Strafprozessordnung; Bundesgestr mit dem zur Bekämpfung organisierter Kriminallität besonder</p>	<p>Sudsko veće sastavljeno od trojice sudija</p>	<p>Utvrđivanje broja i vlasništva dolazno-izlaznih telefonskih poziva sa nadziranog telefonskog priključka i pribavljanje listinga</p>	<p>Utvrđivanje broja i vlasništva dolazno-izlaznih telefonskih poziva sa nadziranog telefonskog priključka i pribavljanje listinga</p>	<p>Za otkrivanje izvršioca krivičnih dela koja su kao takva nabrojana u registru i radi utvrđivanja boravišta lica za kojim je raspisana potraga. Moguće je korišćenje slučajnih dokaza uz poštovanje načela srazmernosti i supsidijarnosti.</p> <p>Notifikacija nadziranog lica nije obavezna</p>

<p>SAVEZNA REPUBLIKA NEMAČKA</p>	<p>Das gesetz nder die Beschänkung des post-und femmeldegeheimnisses aus dem jahre 1968.; Das strafprozessordnung</p>	<p>Sud na zahtev javnog tužioca</p>	<p>Utvrđivanje broja i vlasništva dolazno-izlaznih telefonskih poziva sa nadziranog telefonskog priključka i pribavljanje listinga</p>	<p>Utvrđivanje broja i vlasništva dolazno-izlaznih telefonskih poziva sa nadziranog telefonskog priključka i pribavljanje listinga</p>	<p>Za otkrivanje izvršilaca taksativno navedenih krivičnih dela. Notifikacija nadziranog lica nije obavezna</p>
<p>REPUBLIKA SLOVENIJA</p>	<p>Zakon o krivičnom (kaznenom) potupku; Zakon o Slovenski obaveštalno-varnosni agenciji</p>	<p>Istražni sudija na predlog državnog tužioca</p>	<p>Ne</p>	<p>Samo u okviru naloga za nadzor komunikacija</p>	<p>Za otkrivanje izvršilaca taksativno navedenih krivičnih dela. Notifikacija nadziranog lica nije obavezna</p>
<p>REPUBLIKA HRVATSKA</p>	<p>Zakon o krivičnom (kaznenom) postupku</p>	<p>Istražni sudija na predlog državnog tužioca</p>	<p>Ne</p>	<p>Samo u okviru naloga za nadzor komunikacija</p>	<p>Za otkrivanje izvršilaca taksativno navedenih krivičnih dela. Notifikacija nadziranog lica nije obavezna</p>
<p>RUSKA FEDERACIJA</p>	<p>Zakon o krivičnom postupku, Zakon o policiji</p>	<p>Istražni sudija na predlog javnog tužioca, ali može i policijski rukovodilac, s tim da se zatraži konvalizacija od strane suda</p>	<p>Utvrđivanje broja i vlasništva dolazno-izlaznih telefonskih poziva sa nadziranog telefonskog priključka i pribavljanje listinga</p>	<p>Utvrđivanje broja i vlasništva dolazno-izlaznih telefonskih poziva sa nadziranog telefonskog priključka i pribavljanje listinga</p>	<p>Za prikupljanje podataka o kriminalnoj delatnosti lica, članovima kriminalnih organizacija i otkrivanje izvršilaca izvršenih krivičnih dela. Notifikacija nadziranog lica nije obavezna</p>

REPUBLIKA MAĐARSKA	Zakon o krivičnom postupku	Nadležni sud, javni tužilac	Utvrđivanje broja i vlasništva dolazno-izlaznih telefonskih poziva sa nadziranog telefonskog priključka i pribavljanje listinga	Utvrđivanje broja i vlasništva dolazno-izlaznih telefonskih poziva sa nadziranog telefonskog priključka i pribavljanje listinga	Za prikupljanje podataka o članovima kriminalnih organizacija i njihovoj delatnosti i za otkrivanje izvršilaca krivičnih dela. Notifikacija nadziranog lica nije obavezna
REPUBLIKA MAKEDONIJA	Zakon o krivičnom postupku	Nadležni sud na predlog javnog tužioca	Ne	Utvrđivanje broja i vlasništva dolazno-izlaznih telefonskih poziva sa nadziranog telefonskog priključka i pribavljanje listinga	Samo za dokazivanje izvršenih krivičnih dela iz oblasti organizovanog kriminala, u slučajevima taksativno navedenih krivičnih dela. Notifikacija nadziranog lica nije obavezna
REPUBLIKA SRBIJA	Zakonik o krivičnom postupku	Istražni sudija na zahtev javnog tužioca	Ne	Utvrđivanje broja i vlasništva dolazno-izlaznih telefonskih poziva sa nadziranog telefonskog priključka i pribavljanje listinga	Samo za dokazivanje izvršenja taksativno navedenih krivičnih dela iz oblasti organizovanog kriminala. Notifikacija nadziranog lica nije obavezna

Na osnovu prikazane tabele može se zaključiti da je u svim zemljama posebnom odredbom zakona propisana mogućnost pribavljanja listinga pretplatničkog broja, dok nalog za pribavljanje izveštaja odlazno-dolaznih poziva telefonskog pretplatničkog broja izdaju *nadležni sud* ili *tužilaštvo*. Jedan mali broj zemalja dozvoljava mogućnost da se listing razgovora, kao i utvrđivanje vlasnika telefonskog broja mogu sprovesti na

osnovu naloga nekog drugog službenog lica izvan suda (na primer ministra pravde ili ministra unutrašnjih poslova). U ovim slučajevima, primena mere ograničena je na određeno vreme, s obavezom da njenu primenu mora da potvrdi sud.¹⁶

Istraživanje je pokazalo da se u najvećem broju zemalja zahtev za odobrenje primene mere „meteringa“ podnosi sudu ili tužilaštvu, što se obavezno propisuje zakonom. Takođe, neophodno je da zahtev bude obrazložen, te da nadležni organ kojem se zahtev podnosi mora da se upozna s tim da li su preduzimane druge mere, sa rezultatima do kojih se tom prilikom došlo i zašto se smatra da bi primena mere pribavljanja listinga telefona bila više uspešna i manje rizična. Neke zemlje propisuju da je nužno postojanje krajnje mere (*ultima ratio*); dovoljne sumnje (*probable cause*); osnovane sumnje; osnovi sumnje; dovoljnog razloga; dobrog razloga (*good reason*); dobrih razloga (*good reasons*) za sumnju; jake indicije; da budu izuzetne i da poštuju pravo na privatnost. Za pribavljanje listinga nije dovoljna „opšta sumnja“, ili „obična sumnja“.

Nalog za pribavljanje izveštaja odlazno-dolaznih poziva sa pretplatničkog broja građanina mora da sadrži osnov za sprovođenje ove mere, odnosno obrazloženje „osnovane sumnje, dovoljne sumnje, osnovi sumnje, dovoljnog ili sličnog razloga za primenu mere.“

Ukoliko se mera preduzima u preventivne svrhe (tzv. *proaktivna i preventivna kriminalistička istraživanja*), neophodno je izložiti činjenice koje ukazuju na to da neposredno predstoji izvršenje krivičnog dela ili da je njegovo izvršenje neposredno započeto.

Kada se mera preduzima posle izvršenog krivičnog dela (tzv. *represivna kriminalistička istraživanja*), u nalog je potrebno uneti činjenice koje ukazuju na postojanje dovoljnog stepena sumnje da je izvršilac preko pretplatničkog broja za koji se traži izveštaj i identifikacija vlasnika obavljao razgovore u vezi sa izvršenjem krivičnog dela.

U teoriji i praksi mnogih zemalja vodi se polemika o statusu

16 U skoro svim zemljama sud je ovlašćen da vrši nadzor nad obimom preduzetih mera, kako bi se izbegla mogućnost prigovora osumnjičenog u pripremnom ročištu (razmatranje prijave i dokaza koji se stavljaju licu na teret pre istrage i suđenja) tzv. *pretrial motions*. O nekim aspektima korelacije ljudskih prava, bezbednosti i tužilačke funkcije opširnije, u – Ćirić, J.: *Ljudska prava u senci organizovanog kriminala, Priručnik za praćenje i nadgledanje suđenja za krivična dela u vezi sa organizovanim kriminalom*, Fond za otvoreno društvo, Beograd, 2004; Ćirić, J.; Knežević-Bojović, A.; Sepi, R.; Reljanović, M.: *Javni tužioci i njihova uloga u uspostavljanju vladavine prava*, Centar za mir i razvoj demokratije, Beograd, 2006.

odlazno-dolaznih poziva sa pretplatničkog broja vlasnika koji je izdao stan ili vlasnika pretplatničkog broja čijim se telefonom (potencijalni) izvršilac krivičnog dela neovlašćeno poslužio. U takvim situacijama, u jednom broju zemalja pribavljanje izveštaja-listinga se odobrava.¹⁷

Istraživanje je pokazalo i to da u najvećem broju zemalja zahtev za odobrenje primene mere „meteringa“, kada je odobrava sud, obrazložen zahtev podnosi javni tužilac, a kada je na preduzimanje mere zakonom izričito ovlašćen tužilac, obrazloženi predlog podnosi službenik policije. Njihova je obaveza pri obrazlaganju neophodnosti primene ove mere da upoznaju sud, odnosno tužioca, o tome da li su preduzimane neke druge mere, rezultate do kojih se tom prilikom došlo i zašto se smatra da bi primena drugih mera bila manje uspešna, neuspešna ili rizična.

PRIBAVLJANJE LISTINGA TELEFONSKIH RAZGOVORA U PROJEKCIJI USTAVNOG PRAVA REPUBLIKE SRBIJE

Sledeći navedena civilizacijska demokratska dostignuća u zaštiti ljudskih prava, *Ustavom Republike Srbije*¹⁸, tačnije prvim delom („Načela Ustava“), članom 2 („Nosioци suvereniteta“) garantuje se da „nijedan državni organ, politička organizacija, grupa ili pojedinac ne mogu prisvojiti suverenost od građana, niti uspostaviti vlast mimo slobodno izražene volje građana“.

Članom 3 („Vladavina prava“) propisano je da je „vladavina prava osnovna pretpostavka Ustava, da počiva na neotudivim ljudskim pravima i da se ostvaruje slobodnim i neposrednim izborima, ustavnim jemstvima ljudskih i manjinskih prava, podelom vlasti, nezavisnom sudskom vlašću i povinovanjem vlasti Ustavu i zakonu“.

Dalje, članom 20 Ustava („Ograničenje ljudskih i manjinskih prava“) predviđa se da „ljudska i manjinska prava koja su zajemčena Ustavom mogu biti ograničena zakonom, ako ograničenje dopušta Ustav, u svrhe radi kojih ga Ustav dopušta, u obimu neophodnom da se ustavna svrha ograničenja zadovolji u demokratskom društvu i bez zadiranja u

17 Na primer u Nemačkoj, Austriji, SAD-u, Francuskoj, Italiji i drugim zemljama, čak i uz odobrenje i znanje korisnika pretplatničkog broja (npr., podstanara). Vidi – www.europa.eu.inf.education.

18 *Službeni glasnik RS*, broj 35/2006.

suštinu zajemčenog prava. Dostignuti nivo ljudskih i manjinskih prava ne može se smanjivati. Pri ograničavanju ljudskih i manjinskih prava, svi državni organi, a naročito sudovi, dužni su da vode računa o suštini prava koje se ograničava, važnosti svrhe ograničenja, prirodi i obimu ograničenja, odnosu ograničenja sa svrhom ograničenja i o tome da li postoji način da se svrha ograničenja postigne manjim ograničenjem prava.¹⁹

Iz aspekta našeg rada navedene ustavne odredbe su osnova za razmatranje mogućnosti primene mere „meteringa“ u kriminalističkim preventivnim istraživanjima (pre nego što je krivično delo izvršeno, npr., istraživanje struktura kriminalnih organizacija i njihovih članova) i u kriminalističkim represivnim istraživanjima (s ciljem rasvetljavanja i dokazivanja izvršenja konkretnog krivičnog dela za koje se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti).

Ustavna odredba od krucijalnog značaja za odgovor na postavljena pitanja propisana je članom 41 („Tajnost pisama i drugih sredstava opštenja“). Ovim članom se „garantuje nepovredivost tajnosti pisama i drugih sredstava komuniciranja“. Propisano je i da su „odstupanja dozvoljena samo na određeno vreme i na osnovu odluke suda, ako su neophodna radi vođenja krivičnog postupka ili zaštite bezbednosti Republike Srbije, na način predviđen zakonom.“²⁰

Nesumnjivo je da Ustav Republike Srbije daje najvišu pravnu

19 Evropska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda sa protokolima smatra se temeljom ljudskih prava i sloboda u Evropi. Naročito je značajna odredba člana 25 u kojoj stoji „da svaka država potpisnica prihvata nadzor Evropske komisije za ljudska prava i to kada zahtev za pokretanje postupka podnese njen građanin – pojedinac“. Uz to, svaka država potpisnica Konvencije prihvata obavezu da osigura da njeno nacionalno zakonodavstvo i pravo budu usklađeni sa Konvencijom, kao i da reaguje na svaku povredu osnovnih prava i sloboda zaštićenih Konvencijom. www.evropa.eu.inf.education.

20 U predlogu Preporuke skupštine Saveta Evrope iz 1999. godine Odboru ministara Savete Evrope za izradu okvirne Konvencije u vezi sa uspostavljanjem kontrole službi bezbednosti u državama članicama Saveta Evrope, konstatuje se da su službe bezbednosti od velike važnosti u svim demokratskim društvima, jer štite nacionalnu bezbednost i poredak demokratske države. Međutim, u nedostatku adekvatnog i uspešnog nadzora nad sprovođenjem njihovih zadataka postoji visok stepen opasnosti da te službe i same krše ljudska prava i slobode građana, odnosno da zloupotrebe svoju moć. Kako bi se to izbeglo, predlaže se prihvatanje predloga kojim se službama bezbednosti ne bi dopustilo sprovođenje kriminalističkih obrada, niti njihovo uključivanje u suzbijanje kriminala. Kontrolu ovih službi sprovodila bi izvršna, zakonodavna i sudska vlast. Vidi – www.evropa.eu.inf.education.

zaštitu tajnosti pisama i *drugih sredstava komuniciranja*. Tako se pribavljanjem listinga odlazno-dolaznih poziva pretplatničkog broja koji se ostvaruju u komunikaciji između građana ukoliko u nacionalnom zakonu nije propisana odredba kojom se određuje organ, obim i ovlašćenja organa za izdavanje naredbe ili odobrenja mogu kršiti ljudska prava, što je potvrđeno i presudama kako Evropskog, tako i Međunarodnog suda za zaštitu ljudskih prava.²¹

PRIBAVLJANJE LISTINGA TELEFONSKIH RAZGOVORA PREMA DOMAĆEM ZAKONIKU O KRIVIČNOM POSTUPKU

Neki od autora stoje na stanovištu da pribavljanje listinga odlazno-dolaznih poziva pretplatničkog broja ne predstavlja nadzor i snimanje razgovora (kao posebnu dokaznu radnju), te da se mogu preduzimati i bez naredbe istražnog sudije. Ovo stoga što one same po sebi nemaju dokazni značaj, već mogu da ukažu u kom pravcu treba tragati za novim dokazima i da li eventualno, treba preduzeti i posebne dokazne mere iz novog Zakonika o krivičnom postupku.²² Ovi autori dobro primećuju kada kažu da se pribavljanjem listinga odlazno-dolaznih poziva sa pretplatničkog broja ne može doći do upoznavanja sa sadržinom razgovora između građana, jer predstavljaju prostu evidenciju biranih brojeva i to nije sporno, ali propuštaju da primete da se na taj način duboko zadire u privatnost komunikacije-prava građana na tajnost komunikacije. Nadalje zastupnici ovog stanovišta nas upućuju na to da pribavljeni listinzi odlazno-dolaznih poziva „samo mogu da ukažu na to u kom pravcu treba tragati za novim dokazima i da li, eventualno, treba preduzeti i dokaznu radnju“. Upravo ovo stanovište nije održivo iz razloga što „nisu nezakoniti samo dokazi u čijem su pribavljanju učinjene određene proceduralne greške, nego i oni za koje se nezakonitim putem preduzimanja procesnih radnji saznalo“. Dakle, ovakva stanovišta promovišu ideju da se odlazno-dolazni pozivi telefonskog pretplatnika-građanina mogu pribavljati bez zakonom propisane odredbe kao formalnog uslova za preduzimanje ove radnje.

Da bi smo razumeli suštinu povrede ljudskih prava upotrebom

21 Primena mere meteringa ne odnosi se na pribavljanje listinga pretplatničkog broja, kada se primenjuju mere na osnovu odredbi članova 232 i 233 Zakonika o krivičnom postupku po kojima je obavezna naredba nadležnog istražnog sudije; *Službeni list SRJ*, broj 70/2001 sa kasnijim izmenama i dopunama.

22 Zakonik o krivičnom postupku, *Službeni list RS*, broj 46/2006.

„meteringa“ *de lege lata* i *de lege ferenda*, bez zakonom propisane odredbe, kao neophodnog formalnog uslova za izdavanje naredbe ili odobrenja od strane zakonom ovlašćenog/nadležnog organa (istražnog sudije ili javnog tužioca) pri pribavljanju, prikupljanju, obradi, disimenaciji, upotrebi i rukovanju saznanjima koja se mogu pribaviti iz sadržaja odlazno-dolaznih poziva pretplatničkog broja građanina, sledeći odredbe Ustava, neophodno je da bliže damo određenja koja su propisana Zakonikom o krivičnom postupku. Naročito je značajno određenje koje zakonodavac donosi u „Opštim odredbama – osnovna načela“ u članu 18 stav 2: „Sudske odluke se ne mogu zasnivati na dokazima koji su sami po sebi ili prema načinu pribavljanja u suprotnosti sa odredbama ovog zakonika, drugog zakona, ustava ili međunarodnog prava.“ Međunarodni pravni akti kojima se propisuje oblast „meteringa“ su nedvosmisleni u određenju da „metering – izveštaj odlazno-dolaznih poziva pretplatničkog broja koji nastaju u komunikaciji između građana“ imaju status tajnih prepiski i komuniciranja, te ustavnu zaštitu, a mogu se pribavljati samo odlukom nadležnog organa na osnovu ovlašćenja propisanih zakonom i međunarodnim pravom.

Dalje, *de lege lata* zakonodavac u članu 225, u stavu 1 propisuje: „ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti, organi unutrašnjih poslova dužni su da preduzmu potrebne mere da se pronađe učinilac krivičnog dela, da se učinilac ili saučesnik ne sakrije ili pobegne, da se otkriju i obezbede tragovi krivičnog dela i predmeti koji mogu poslužiti kao dokaz, kao i prikupe sva obaveštenja koja bi mogla biti od koristi za uspešno vođenje krivičnog postupka“. U stavu 2 propisuje se: „u cilju ispunjenja dužnosti iz stava 1 ovog člana, organi unutrašnjih poslova mogu da traže potrebna obaveštenja od građana; da izvrše potreban pregled prevoznih sredstava, putnika i prtljaga; da za neophodno potrebno vreme ograniče kretanje na određenom prostoru; da preduzmu potrebne mere u vezi sa utvrđivanjem istovetnosti lica i predmeta; da raspišu potragu za licem i stvarima za kojima se traga; da u prisustvu odgovornog lica pregledaju određene objekte i prostorije državnih organa, preduzeća, radnji i drugih pravnih lica, ostvare uvid u njihovu dokumentaciju i da je po potrebi oduzmu, kao i da preduzmu druge potrebne mere i radnje. O činjenicama i okolnostima koje su utvrđene prilikom preduzimanja pojedinih radnji, a mogu biti od interesa za krivični postupak, kao i o predmetima koji su pronađeni ili oduzeti sastaviće se zapisnik ili službena beleška“.

Dakle, *de lege lata*, Zakonik o krivičnom postupku, sprovodeći u delo odredbe Ustava, ne dopušta mogućnost da javni tužilac na osnovu odredbi člana 225 ili bilo koji drugi organ izda naredbu ili odobrenje za pribavljanje, prikupljanje, obradu,²³ disimenaciju, upotrebu i/ili rukovanje izveštajima odlazno-dolaznih poziva pretplatničkog broja koji nastaju u komunikaciji između građana. Ovo napominjeno stoga što se to, iako zakonom nije dozvoljeno, ipak događa(lo) u pravosudnoj praksi.

Kada je reč o krivičnim delima za koje se gonjenje preduzima po privatnoj tužbi, pribavljanje listinga datog telefonskog broja se odvija na zahtev građanina koji, podnošenjem zahteva nadležnoj telekomunikacionoj agenciji, pribavlja listing poziva (npr., kada je korisnik datog pretplatničkog broja uznemiravan od anonimnog zlonamernog lica). Dakle, ovde nije sporno pitanje pribavljanja listinga. Kada je izvršeno krivično delo za koje se preduzima gonjenje po službenoj dužnosti, prema Zakoniku o krivičnom postupku, nakon podnošenja krivične prijave od strane građanina ili nakon saznanja državnog organa da se priprema izvršenje krivičnog dela za koje se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti, javni tužilac može na osnovu ovlašćenja podneti obrazložen zahtev istražnom sudiji sa zahtevom da se omogući pribavljanje listinga datog telefonskog broja, u svrhu razjašnjenja okolnosti izvršenja krivičnog dela (kataloški pobrojenih – *nomenklaturni princip*) i identifikacije izvršilaca krivičnih dela (samo za tačno određena krivična dela – npr., za *organizovani kriminal*).

23 Obrada podataka (listinga odlazno–dolaznih poziva pretplatničkog broja) znači svaku operaciju ili niz operacija koje se obavljaju u vezi sa tim podacima, bilo da se to čini ili ne čini automatskim sredstvima, kao što su prikupljanje, evidentiranje, organizacija, pohranjivanje, adaptacija ili izmena, povraćaj, konsultacija, korišćenje, obelodanjivanje prenošenjem, širenjem ili stavljanjem na raspolaganje na drugi način, svrstavanje ili kombinovanje, blokiranje, brisanje ili uništavanje. Kada analitičke službe ovako pribavljene podatke bez naredbe istražnog sudije stavljaju u analitički proces, prethodno ih zaprimaju, evidentiraju, prenose i u novoj – „obogaćenjoj“ formi i sadržaju obelodanjuju, takođe postupaju suprotno nacionalnom i međunarodnom pravu. Ovde su vrlo jasne Preporuke Komiteta ministara Saveta Evrope (čiji je i Republika Srbija član) broj R (87) iz 1987, kojom se reguliše korišćenje ličnih podataka u policijskom i kriminalističkom sektoru.

ZAKLJUČAK

Pravo na privatnost, koje je predmet zaštite nacionalnih pravnih akata, mnogih međunarodnih propisa i standarda, u bezbednosno-kriminalističkoj i pravosudnoj praksi često je objekt grubog povređivanja i kršenja od pojedinaca i grupa iz struktura državnih organa. Kako izazovi ili pretnje koje sa sobom nosi kriminal mogu potkopati osnovne demokratske vrednosti društva, tako i na zakonu nezasnovana upotreba ovlašćenja za pribavljanje odlazno-dolaznih poziva telefonskih pretplatničkih brojeva građana može zadirati u osnovna prava čoveka.

Rezultati sprovedenog istraživanja ukazuju na to da izveštaji odlazno-dolaznih poziva telefonskih pretplatničkih brojeva građana mogu biti pribavljeni od strane nadležnog državnog organa koji je za to ovlašćen zakonom (sud i/ili tužilac), i samo kada je to propisano odredbama procesnih zakona i kada za to postoje opravdani razlozi koji su takođe predviđeni zakonom.

Ideja poštovanja privatnosti građana zahteva da razgovori drugih lica koji nemaju veze sa nezakonitim aktivnostima osumnjičenih lica, budu efikasno zaštićeni od povrede. Takođe, neophodno je da se obim zadiranja u privatnost i ljudska prava smanji na „nužno i dopustivo“, uz propisivanje striktno zakonske odredbe koja će podrazumevati primenu ove mere uz naredbu suda ili odobrenje tužilaštva, i uz njihovu kontrolu. Najbolje je da tome budu posvećene posebne odredbe krivičnoprocesnog prava.

Praksa javnog tužioca koji, koristeći se odredbom člana 225 važećeg Zakonika o krivičnom postupku, izdaje odobrenje za primenu mere pribavljanja izveštaja odlazno-dolaznih poziva telefonskog pretplatničkog broja građana, nije pravno valjana.

Predlog *de lege lata* za izmenu i dopunu Zakonika o krivičnom postupku (koji je na snazi) i *de lege ferenda* (za izmene u Zakoniku o krivičnom postupku koji će biti primenjivan od kraja 2008. godine) je da se javni tužilac posebnom odredbom ovlasti za izdavanje odobrenja za pribavljanje listinga odlazno-dolaznih poziva datog telefonskog broja, i to:

- 1) da javni tužilac može, na pisani i obrazložen zahtev policije, da odobri pribavljanje listinga odlazno-dolaznih poziva telefonskog broja lica za koje postoje osnovi sumnje da je izvršilo krivično delo za koje se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti (*protiv*

ustavnog uređenja i bezbednosti Republike Srbije, protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom, koja spadaju u organizovani kriminal, ubistvo, teško ubistvo, serijsko silovanje, razbojništvo, razbojnička krađa, falsifikovanje novca, pranje novca, neovlašćene proizvodnje, držanja i stavljanja u promet opojnih droga, nedozvoljeno držanje oružja i eksplozivnih materija, korupcije, ucene, iznude i otmice) ili da planira njegovo izvršenje, ako okolnosti slučaja ukazuju na to da bi njegovo razjašnjavanje na drugi način bilo nemoguće ili bi bilo povezano sa znatnim teškoćama i opasnostima po službena lica ili građane;

- 2) kada postoji verovatnoća da će informacije koje se dobiju primenom ove mere pomoći u razjašnjenju krivičnog dela, a nije verovatno da mogu da budu dobijene bilo kojim drugim merama bez velikih teškoća ili potencijalne opasnosti za druga lica.

Osim toga, važno je i da se javnom tužiocu da ovlašćenje po kojem bi mogao da na pisan i obrazložen zahtev policije odredi pribavljanje listinga odlazno/dolaznih poziva sa telefonskog pretplatničkog broja lica koje nije osumnjičeno, i to u situacijama kada:

- 1) okolnosti slučaja ukazuju na to da bi njegovo razjašnjavanje na drugi način bilo nemoguće ili bi bilo povezano sa znatnim teškoćama i opasnošću po službena lica i građane;
- 2) lice prima ili prenosi poruke koje potiču od osumnjičenog ili su namenjene osumnjičenom ili učestvuje u obezbeđenju komunikacija osumnjičenom sa drugim licima, a ne zna da je to u vezi sa izvršenim ili planiranim krivičnim delom i
- 3) kada osumnjičeni koristi telefon tog lica.

Izmenama Zakonika o krivičnom postupku neophodno je obavezati državne organe koji pribavljaju listing odlazno-dolaznih poziva sa pretplatničkog broja građanina da o tome u roku od jedne godine od dana pribavljanja listinga telefona moraju da obaveste građanina, ukoliko protiv njega nije pokrenut krivični postupak (institut notifikacije).

Najzad, ovakvo rešenje nužno zahteva i promenu odredbe 41 Ustava Republike Srbije po kojoj se odstupanje od načela nepovredivosti tajnosti pisama i drugih sredstava opštenja dozvoljava isključivo na osnovu odluke suda. Ovo bi ovlašćenje trebalo poveriti javnom tužiocu.

Assistant professor Saša Mijalković, PhD

Academy of Criminalistic and Police Studies, Belgrade

Dragan Manojlović, PhD

Ministry of Interior, Serbia

**OBTAINING A LIST OF SUBSCRIBER'S PHONE CALLS
– CONTROVERSIES IN THE WORK OF NATIONAL SECURITY
SYSTEMS**

Summary: The need to conduct this research emerged due to vagueness relating to who has the authority to issue a warrant, and whether it is, in the first place, necessary to have a warrant for obtaining the report on outgoing and incoming calls from/to subscriber's phone number (slang – “metering”), and for what purposes – preventive or solely repressive. The paper presents some theoretical and practical aspects, as well as criminalistic-security aspect of the “metering” problem in the country and abroad. Starting premise in writing the paper is that it is necessary to concretely and unambiguously prescribe, with particular provision of Criminal Proceedings Legislation, the measure of obtaining the list of subscriber's outgoing and incoming phone calls in fixed, mobile and any other form of communication. Possibilities of misuse and different interpretation of provisions that are considered to imply the use of metering, are large.

Key words: obtaining the list of subscriber's outgoing and incoming phone calls – “metering”, legitimacy, rule of law, human rights, national security system.